

Проучване на нагласите на българските неправителствени организации спрямо анти-НПО реториката и начините за противодействие

Информационен портал за НПО в България (<https://ngobg.info>)
Октомври 2021 г.

През последните 3 години в публичното пространство се наблюдават целенасочени негативни медийни публикации срещу отделни неправителствените организации (НПО), а и срещу гражданския сектор като цяло. След екологичните и правозащитни НПО, жертви на тези атаки станаха организации, които защитават малцинствени групи, работят за равенство на половете, за защита на правата на децата, предоставят социални услуги и пр. През лятото на 2019 г. беше блокирана работата на новоизбрания Съвет за развитие на гражданското общество, бяха внесени законопроекти, силно ограничаващи дейността и финансирането на неправителствените организации (НПО).

Тенденцията за свиване на пространството за работа на българския граждански сектор е отбелязана и в международни доклади, напр. Индекса за устойчивост на НПО в България през 2019 на Българския център за нестопанско право и USAID, Доклада на Европейския граждански форум (European Civic Forum) за 2020 г., главата за България на Доклада на Европейската комисия за върховенството на закона за 2021 г. и др.

Проучването нагласите на българските граждански организации спрямо анти-НПО реториката и начините за противодействие е проведено през септември 2021 г. чрез онлайн попълване на полустандартизиран въпросник. Дефиницията за анти-НПО реторика, използвана в проучването, е **"целенасочени негативни медийни публикации и публични изказвания, атакуващи конкретни неправителствени организации (НПО) и гражданския сектор като цяло"**. Изследването на темата е второ поред, като първото е проведено през 2018 г.

Покана за попълването на въпросника бе изпратена до потребителите на Информационния портал за НПО в България чрез директна електронна поща, банер и публикация във Фейсбук. Отзовалите се и попълнили докрай въпросника са 277 граждани, от които 202 (73%) са свързани с дейността на НПО в различни роли – като членове на ръководството, служители, доброволци, членове на сдружения и др.

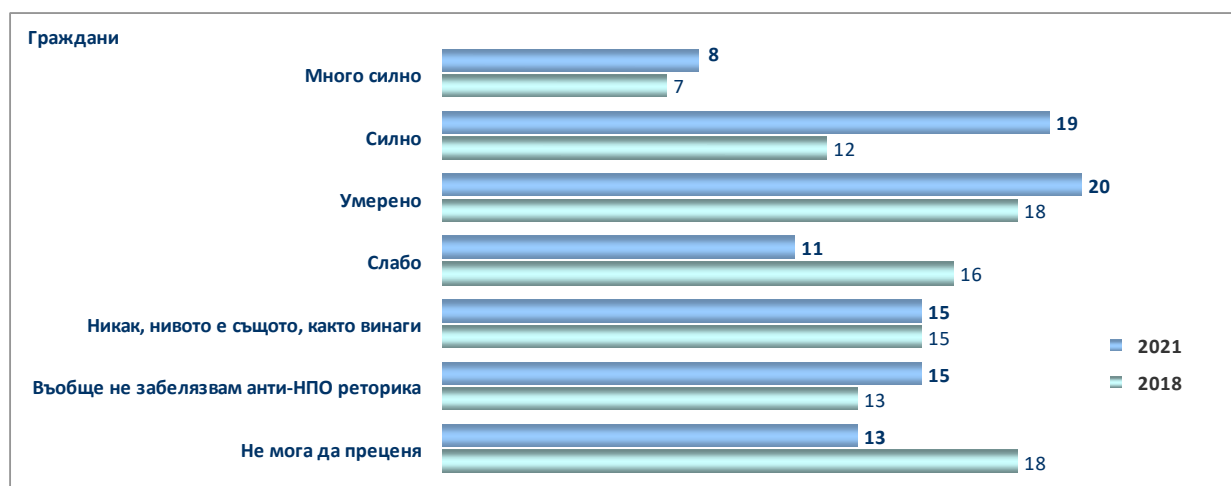
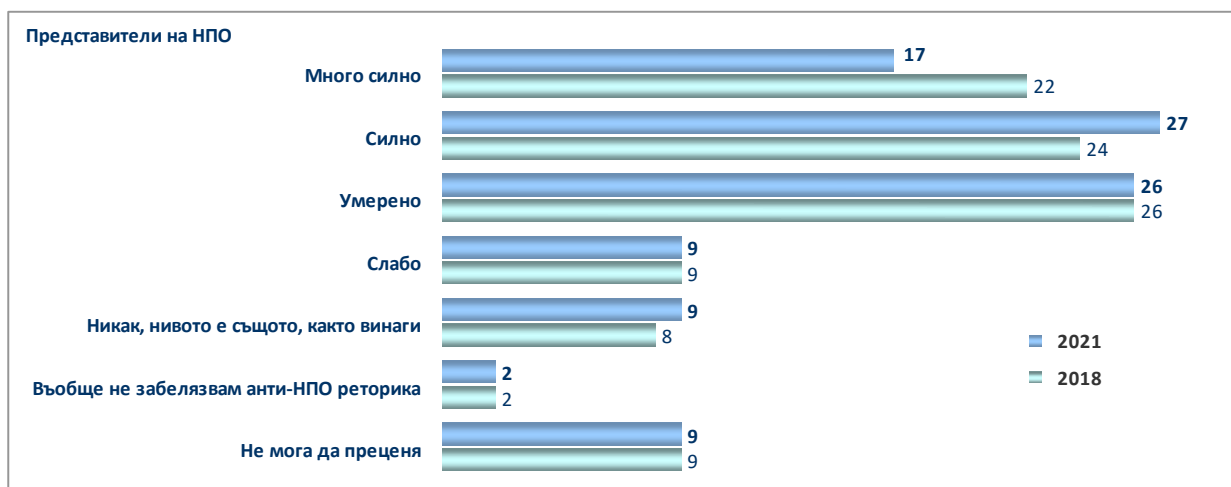
Организациите, базирани в София, са 45%, една трета (35%) са тези, работещи в градове с над 50 000 жители, а останалите са базирани в по-малки градове или села. 41% от респондентите без връзка с НПО живеят в София, други 41% в градове с над 50 000 жители и 18% в по-малки градове или села. Мненията им са сравнени с тези на представителите на НПО в първите два въпроса, свързани с усещането за засилване на нападите срещу НПО и причините за тях.

Откритите въпроси са обработени чрез контент анализ и кодиране. Изключение е последният, в който респондентите предлагат пояснения на отговорите си и мнения, непокрити от въпросите в анкетата. Отговорите са взети предвид при анализа на резултатите.

Цялата методология на изследването е идентична с тази от 2018 г.

Анкетата не е представителна за българските НПО, но извадката е достатъчно голяма, за да открие тенденции и теми, които трябва да бъдат взети предвид при бъдещи действия, свързани с противодействието на анти-НПО реториката.

1. В каква степен вие лично забелязвате разрастване на анти-НПО реториката през последните 3 години?

За 44% от анкетираните през септември 2021 г. представители на НПО през последните 3 години анти-НПО реториката в страната продължава да се разраства. Този резултат е съпоставим с регистрирания през септември 2018 г. и показва, че въпреки сериозно променената обществено-политическа среда през 2020-2021 г., тенденцията определени политико-икономически среди да поддържат информационно/дезинформационната война срещу НПО се запазва. Ако има нещо ново, то е, че обект на „анти реторика“ от страна на търсещите промяна хора и организации са много от онези политико-икономически кръгове и институции, започнали преди няколко години кампания по дискредитация на гражданските организации и обединения.

За разлика от 2018 г., сега през 2021 г. забелязваме чувствителен ръст на гражданите, които констатираат от умерен до усилен ръст на анти-НПО реториката. Ако през 2018 г. такива са били 37%, то сега вече са 47%.

Намалява разрывът между НПО сектора и граждани във възприемането на факта, че определени сили в България са направили своя кауза войната срещу НПО, особено срещу онези от тях, които имат куража да воюват срещу погазването на закона и обществения интерес.

Въпреки че консервативно-националистическата вълна, набрала сили през периода 2015-2018 г., по цял свят понастоящем е в отстъпление, тя все още има своето влияние и анти-НПО реториката е един от инструментите да го поддържа.

2. На какво се дължи анти-НПО реториката?

Заб.: В изследването през 2021 г. отговорите „На обективни факти...“ са променени на „На това, че дейността на повечето НПО не е от полза за обществото“ и „На това, че дейността на малък брой НПО не е от полза за обществото“.

Сред представители на НПО сектора има практически консенсус, че анти-НПО реториката е провокирана от политически и икономически интереси на определени среди, с чиито частни (и корисни) интереси гражданските организации, отстоявайки обществения интерес, влизат в сблъсък.

„Властта не желае интелигентни, мислещи, търсеци, изискващи хора или организации да я контролират. Тя иска необезпокоявана „да си върти“ схемите.“

„През последните години гражданският сектор бе negliжиран съвсем целенасочено като част от ограничаване на други демократични свободи.“

Източник: На какво се дължи анти-НПО реториката?, Отговор "Друго"

Всеки втори (53% от анкетираните, 62 % през 2018 г.) си обяснява не толкова мотивацията, колкото относителната успешност на анти-НПО реториката и с незапознатостта на широката публика с дейността на гражданския сектор. Несъмнено това е една от предпоставките, която прави частично ефективни основните инструменти, с които си служи анти-НПО реториката - фалшиви новини, конспиративни теории, откровени лъжи. Делът на анкетираните граждани, които отчитат незапознатостта на обществото с гражданските организации като фактор за анти-НПО реториката е 23 % (31 % през 2018 г.).

Сравнително по-рядко отколкото през 2018 г. днес сред факторите за ескалация на анти-НПО реториката се сочат външни за страната влияния.

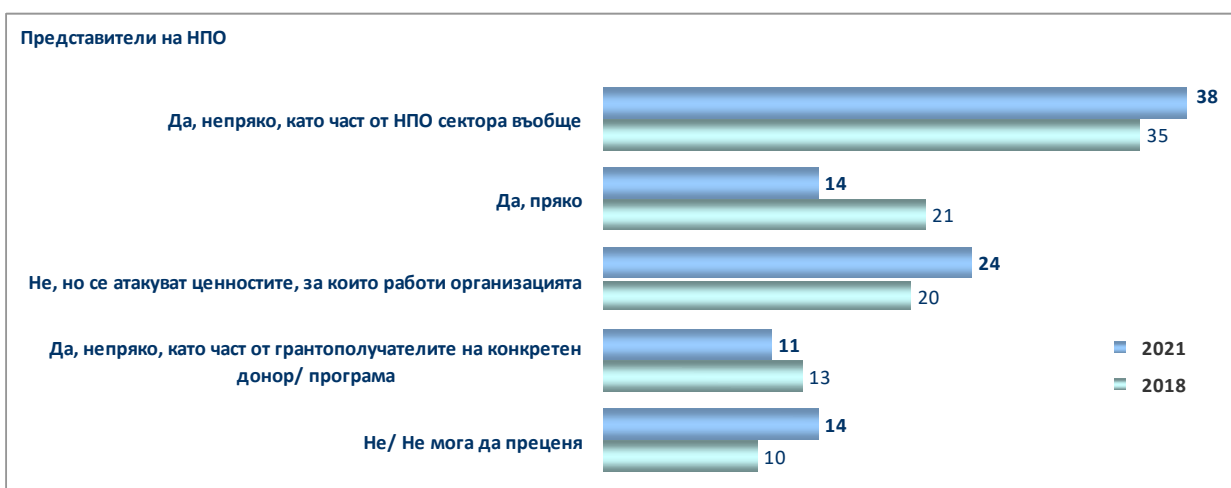
Всеки трети анкетиран представител на НПО (31 %) е склонен да види част от причините за анти-НПО реториката и в наличието на обективни факти за поведение и дейности на НПО, които влизат в разрез със закона, обществения морал, мисията на гражданския сектор. 23 % от анкетираните смятат, че тези обективни факти са свързани с малък брой граждански организации.

Делът на гражданите, които смятат, че анти-НПО реториката се дължи на това, че дейността на НПО не е от полза за обществото, е значително по-голям – 46 %, като 29 % смятат, че това е валидно за повечето граждански организации в страната. Резултатите са сравними с тези от изследването през 2018 г.

"Проблемът не е толкова в анти-НПО реториката, поддържана от определени среди. Проблемът е, когато тези среди са овластени, контролират медиите, съдебната власт, репресивните институции и няма какво да им попречи да направят крачката от реториката към действия срещу неудобните НПО."

Източник: На какво се дължи анти-НПО реториката?, представител на НПО, Отговор "Друго"

3. Вие лично смятате ли, че анти-НПО реториката е насочена и срещу Вашата организация?

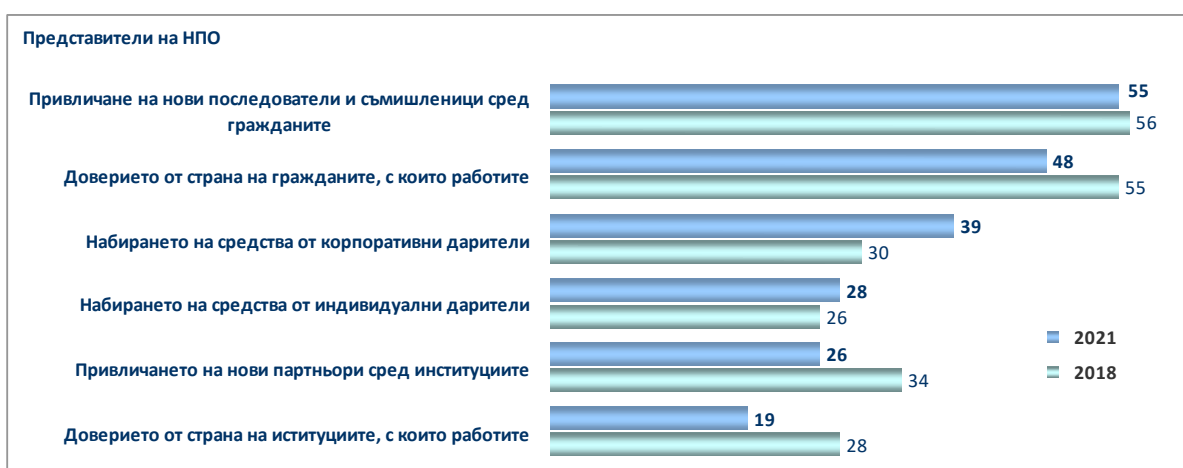

Ако през 2018 г. 21% от представителите на анкетираните НПО заявяват, че организацията им е пряко засегната от анти-НПО реторика, то през 2021 г. те са 14% (с една трета по-малко).

Други 72% декларират, че в една или друга степен (макар и не пряко) негативизмът срещу гражданския сектор, насаждан от рупорите на анти-НПО реториката, се е отразил негативно и върху техните организации. Относително по-слабо засегнати са организациите, ситуирани в по-малки селища.

В кои аспекти на дейността на своите организации интервюираните виждат най-негативно отражение от анти-НПО реториката? *Графика 4* представя резултатите от 2018 г. и 2021 г.

4. В кои аспекти анти-НПО реториката се отразява най-негативно на Вашата организация?

Решително най-масов негативен ефект организациите виждат върху усилията си в привличането на нови последователи и симпатизанти сред гражданите. И тук резултатът от 2021 г. е идентичен с този от 2018 г.

Картината през 2021 г. е относително по-благоприятна в сравнение с 2018 г. в три измерения:

- доверие от страна на гражданите, с които работим;
- привличане на нови партньори сред институциите;
- доверие от страна на институциите, с които работим.

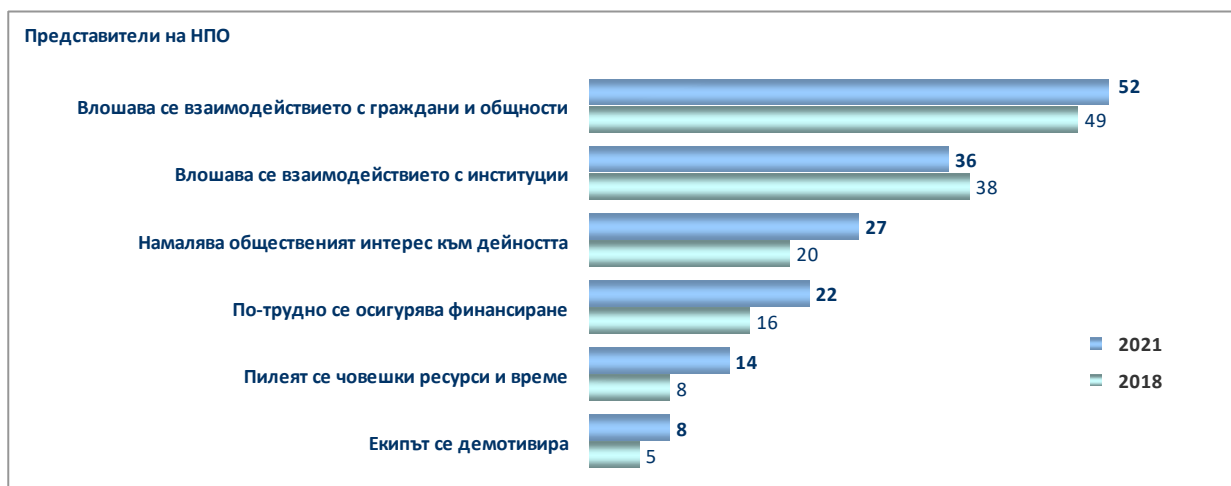
Единственият аспект, при който има сериозно влошаване през 2021 г. в сравнение с 2018 г. е **набиране на средства от корпоративни дарители**.

Въпреки че тази негативна тенденция се разглежда като един от ефектите на анти-НПО реториката, почти със сигурност не малка роля за нейното разгръщане е изиграла и пандемията от COVID-19, която през последните две години породила дълбока икономическа криза с негативен ефект и върху корпоративния свят.

На този фон можем да интерпретираме като позитивен факта, че измерението **набиране на средства от индивидуални дарители** е на равнището от докризисната 2018 г.

5. По какъв начин анти-НПО реториката Ви пречи да постигате резултатите си и/ или да изпълнявате дейностите си?

Попитани в открит въпрос (допускащ повече от един отговор) "По какъв начин анти-НПО реториката пречи да постигате резултатите си и/или да изпълнявате дейностите си?", отговорите на интервюираните през 2021 г. до голяма степен възпроизвеждат тези от 2018 г.

Основната щета е влошаване на взаимодействието с гражданите, общностите, институциите.

През 2021 г. (в сравнение с 2018 г.) се влошават показателите по три значими за гражданския сектор измерения:

- Намалява обществения интерес към дейностите на НПО;
- По-трудно се осигурява финансиране;
- Пилеят се човешки ресурси и време;

„Действа деморализиращо на хората, заети в НПО сектора, които са непрекъснато принудени да защитават каузите, за които работят. Пряка вреда е общественото мнение, съмненията, които се пораждаат в хората. Това води до загуба на всякакъв подкрепа: финансова, доброволческа.“

„Най-вече недоверие от страна на гражданите, (смятат, че) каузите и дейностите, които защитаваме, са повлияни от чужди интереси. Че сме "грантаджии, които симулират дейност, за да вземат едни пари". От друга страна, тъй като в много отношения държавата е абдикирала, се търси интерес. Защо не сме направили и 1-во, 2-ро, 5-то ("къде бяха зелените когато..."). Т.е. има по-високи очаквания от сектора, отколкото са нашите правомощия.“

Източник: По какъв начин анти-НПО реториката пречи да постигате резултатите си и/или да изпълнявате дейностите си?, представители на НПО, Отговор "Друго"

6. Смятате ли, че гражданските организации трябва да противодействат на анти-НПО реториката?

И през 2021 г., както и през 2018 г., мнозинството представители на НПО (72%) са единни в убеждението, че гражданските организации трябва да противостоят общностно на анти-НПО реториката.

Общността е силно скептична към смисъла и ефективността на противодействие само със силите на пряко засегнати НПО и/или индивидуални действия (което не изключва необходимостта от това всяка организация да развива в себе си капацитет за противодействие на зложелателни, дискредитиращи атаки).

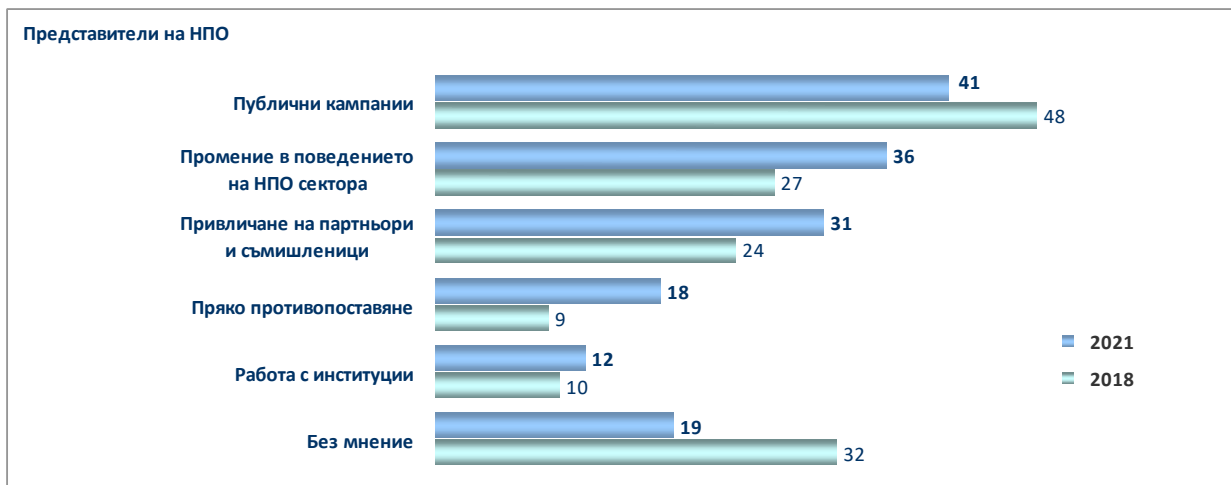
„Ние трябва да осветляваме и да се борим с дейността на част от нас, която е срамна, престъпна и може да унищожи вярата в НПО.“

„Смятам че трябва да си вършим работата, но и да комуникираме адекватно това, което правим. Така обществото ще може да вижда директно, честно и прозрачно какво правят смислените НПО-та.“

Източник: Смятате ли, че гражданските организации трябва да противодействат на анти-НПО реториката?, Отговор „Друго“

7. Кои форми на противодействие на анти-НПО реториката смятате за най-подходящи?

Ако през 2018 г. 68% от интервюираните имаха идея за това кои форми на противодействие на анти-НПО реториката са най-подходящи, то през 2021 г. те са 81%.

Какви промени виждаме спрямо 2018 г.? Виждаме, че чувствително спада увереността, че публичните кампании са подходяща форма (инструмент) за противодействие на анти-НПО реториката.

За сметка на това е нараснала убедеността, че са нужни сериозни промени в поведението на НПО, привличане на партньори и съмишленици и, разбира се, форми на пряко противодействие.

7.1. Промени в поведението на НПО сектора

Виждат се в няколко направления:

- Консолидация на сектора, която да го превърне в реална общност, способна на единни позиции, послания, стратегии на поведение;
- По-активно участие със свой собствен глас в обществения дебат за необходимата промяна в начина, по който функционира българската държава;
- Разработване на собствен Етичен кодекс и реален механизъм на саморегулация;
- Разработване на дългосрочна стратегия за подобряване имиджа на НПО сектора.

"Когато си оставил други, в т.ч. множество недоброжелатели, да ти формират имиджа, не е странно, че той не е позитивен"

Източник: Отворен въпрос "Други мнения и предложения, свързани с анти-НПО реториката, нейните непосредствени и дългосрочни ефекти, начините на противодействие и пр."

7.2. Привличане на партньори и съмишленици

Както и през 2018 г., НПО осъзнават необходимостта от това усилие спрямо гражданите, свободната журналистика, лидери на мнение, бизнес, партии, институции. Но през 2021 г. по-силно се осъзнава тези усилия да не са усилия само на отделните граждански организации, а последователна политика на консолидирания НПО сектор.

За ефективно противодействие на анти-НПО реториката партньорите и съмишлениците на отделните НПО не са особено полезни, ако в същото време са враждебно настроени към каузите на други граждански организации.

7.3. Пряко противодействие

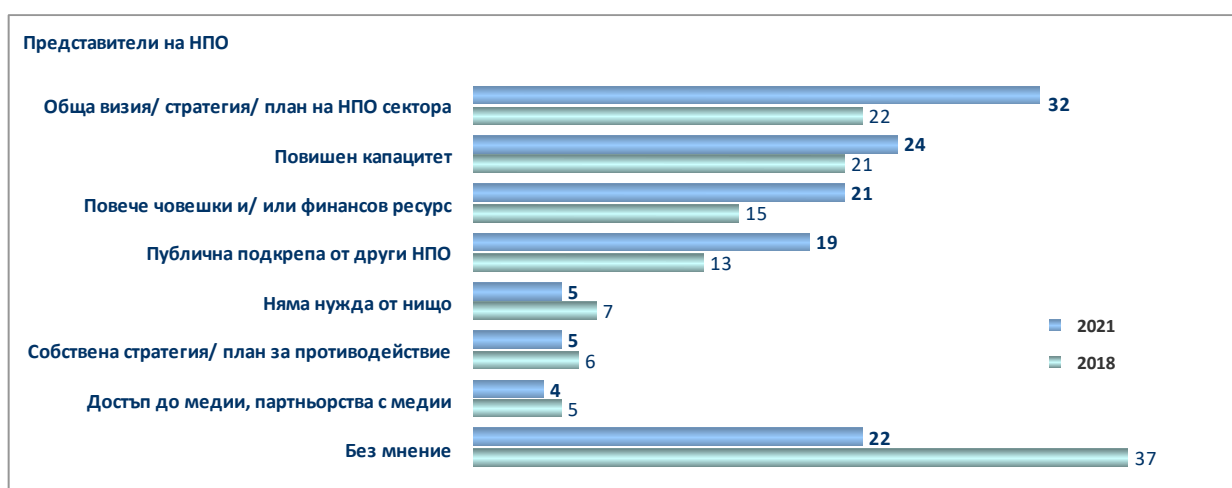
Необходима е по-активна и професионална комуникация, противодействие на всяка анти-НПО кампания, която си служи с дезинформация. Секторът трябва да развие общностен капацитет, да се възползва от възможностите на дигиталните технологии и да не се надява на не винаги свободните класически медии.

Общността на НПО е добре да помисли за юридическа подкрепа на организации, пряко засегнати от дискредитиращи кампании в опита им да търсят правото си по съдебен път.

При всеки конкретен случай на анти-НПО кампания, акция, да има солиден отпор от възможно най-много граждански организации.

С помощта на свои партньори (журналисти, анализатори, лидери на мнение) консолидираният НПО сектор трябва да е готов за дългосрочна информационна битка с основните рупори на анти-НПО реториката, политико-икономическите интереси, стоящи зад тях, избличаване на похватите им, разкриване на скритите им за широката публика мотиви.

8. От какво има нужда Вашата НПО, за да противодейства на анти-НПО реториката и ефектите от нея?

Отговорите на този въпрос възпроизвеждат алтернативите, които е осъзнавал секторът през 2018 г. Прави впечатление, че интервюираните без мнение са намалели от 37% на 22%.

Най-чувствителен ръст на осъзнатото като нужно за противодействие на анти-НПО реториката наблюдаваме в общностните достояния

- Наличие на обща за всички НПО стратегия, респ. действия срещу анти-НПО реториката - 32%
- Публична подкрепа от други НПО - 19%

Организациите, които най-често са пряко засегнати от тази реторика не скриват, че за ефективно противодействие са нужни още

- специфичен капацитет - 24%
- повече човешки и финансови ресурси - 21%
- собствена стратегия за противодействие - 6%

В много от отговорите на откритите въпроси се споделя надеждата, че след края на сегашната политическа криза постепенно ще се появят работещи институции, съдебна власт, медийна среда.

„При добро желание лесно могат да се идентифицират най-активните рупори на анти-НПО реториката. Те са ясни - определени партии, олигархични кръгове, обслужващи ги или контролирани от тях медии. Секторът трябва да намери кураж да разкрие мотивите, интересите и логиката на техните действия и обърне тази истина срещу тях.“

„Гражданският сектор има много проблеми. Но така е и с държавата като цяло. Всички порочни схеми в управленския модел, създаден през последните години, имат своя проекция и в НПО сектора: фаворизирането на едни за сметка на други, непрозрачни механизми за финансиране, откровена корупция, тотален контрол на държавата и частни финансови структури.“

„Освен всичко, нужно е НПО-тата да спрат да бъдат зависими от бюджет и про- или анти-НПО реторика, а да се научат сами да си изкарват парите, създавайки свой социален бизнес модел.“

„НПО-тата трябва да спрат да се вайкат и жалват, играейки ролята на злонамерено нападнати невинни, добри хора, и многословно да се обясняват с абстрактния си и скучен живот. Днес това не работи и отблъсква масовата публика. Без да обиждат и да са крайни - да се поучат от най-нападаните **от парцалите на Пеевски и троловете** политици-активисти.“

Източник: Отворен въпрос "Други мнения и предложения, свързани с анти-НПО реториката, нейните непосредствени и дългосрочни ефекти, начините на противодействие и пр."

Проучването и докладът от него са създадени с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по ФМ на ЕИП (www.activecitizensfund.bg), по проект „За гражданите и техните организации“. Цялата отговорност за съдържанието на документите се носи от Фондация ПАЦЕП и при никакви обстоятелства не може да се приема, че те отразяват официалното становище на ФМ на ЕИП и Оператора на Фонд Активни граждани България.